

การศึกษาบทบาทของพระอานนทในฐานะเลขานุการของพระพุทธเจ้า

A STUDY OF ANANDA'S ROLE AS SECRETARY OF THE BUDDHA

พระครูธำรงศีลคุณ(ดำรง กนตสีโล)^๑

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทเลขานุการคณะสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อศึกษาประวัติชีวิต ปฏิบัติ ของพระอานนทเถระ และเพื่อศึกษาบทบาทการปฏิบัติหน้าที่งานเลขานุการของพระอานนทเถระ

ผลการศึกษาพบว่า

เลขานุการทางคณะสงฆ์เป็นตำแหน่งพิเศษตำแหน่งหนึ่งซึ่งบัญญัติไว้เพื่อช่วยเหลือในการปฏิบัติงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์โดยกำหนดให้มีหน้าที่ เลขานุการคณะสงฆ์มีอำนาจหน้าที่ตามเจ้าคณะผู้บังคับบัญชา เจ้าคณะผู้บังคับบัญชามีอำนาจหน้าที่ขยายกว้างเพียงใดการเลขานุการย่อมขยายตามเพียงนั้นบทบาทหน้าที่ของเลขานุการคณะสงฆ์มีดังนี้คือการจัดการทุกอย่างเกี่ยวกับงานสารบรรณรักษาผลประโยชน์และทรัพย์สินของสำนักงานควบคุมดูแลกิจการต่างๆของสำนักงานจัดหาอุปกรณ์การปฏิบัติงานและอุปกรณ์ทางวิชาการไว้ประจำสำนักงานดำเนินการเกี่ยวกับการจัดประชุมประสานกับพระสังฆาธิการและหน่วยงานหรือบุคคลผู้เกี่ยวข้องช่วยเหลือด้านสวัสดิการสังคม เป็นต้น

พระอานนทเป็นเจ้าชายองค์หนึ่งแห่งราชวงศ์ศากยะในกรุงกบิลพัสดุ์แคว้นสักกะพระบิดาพระนามว่าพระเจ้าสุกโกทนะซึ่งเป็นพระอนุชาของพระเจ้าสุทโธทนะพุทธบิดาและมีศักดิ์เป็นพระเจ้าอาของพระพุทธเจ้าส่วนพระมารดาไม่ปรากฏพระนามเมื่อนับความสัมพันธ์ทางพระญาติแล้วพระอานนทจึงมีศักดิ์เป็นพระอนุชาของพระพุทธเจ้าพระอานนทเถระเป็นผู้มีปฏิภาณในการใคร่ต่อการศึกษา เป็นผู้มีความจำเป็นเลิศเป็นคลังแห่งพระธรรม พุทธศาสนาเจริญมั่นคงมาได้ถึงปัจจุบันนี้เพราะได้พระอานนทเป็นหลักในการทรงจำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

บทบาทหน้าที่ของพระอานนทในการถวายการรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้าในตำแหน่งพุทธอุปัฏฐากหรือพระเลขานุการนั้นท่านเป็นผู้ช่วยในการอุปัฏฐากรู้พระทัยของพระพุทธเจ้าพระอานนทได้

^๑พุทธศาสนคณาจารย์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสุขุมละเอียดรอบคอบทำงานด้วยความขยันอดทนเป็นเลิศโดยยึดหลักปฏิบัติคือ ตื่นก่อน-นอนทีหลังถือแต่เอาสิ่งของที่พระพุทธเจ้าให้เท่านั้นทำงานให้ดียิ่งขึ้นนำเกียรติคุณของพระพุทธเจ้าไปสรรเสริญ พระอานนท์จึงเป็นตัวอย่างที่ดีของพระเลขานุการตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

คำสำคัญ : พระอุปัฏฐาก, เลขานุการ

Abstract

The objectives of this research were to study 1) secretary role of the present Sangha Order 2) life and behavior of Venerable Ananda Thera and 3) Venerable Ananda Thera's role as secretary. The findings of research are as follows;

Secretary means the one who is responsible for letter and other activities ordered by boss. A secretary is the person who is reliable by an administrator and closed to the administrator more than others. Therefore, he must be knowledgeable, capable, sagacious, and good at keeping secrecy.

An ecclesiastical secretary is one of the special positions formulated for the sake of helping the ecclesiastical administrator's works, appointed and assigned its duties only, giving no power as the administrative division. The ecclesiastical secretary's duties are said to deal with secretary works as a whole. The term secretary has its broad meaning in the aspect of duty in accordance with the power of administrator. Role and duty of the ecclesiastical secretary are to manage about documentation, to maintain profits and property of the office, to look after the office's activities, to provide the office's working equipment, to deal with meeting, to coordinate with ecclesiastical executive officers and other organizations, and to help society on social welfare. Venerable Ananda was one of the Sakyas princes in Kapilavastu, Sakyas Kingdom. The father of Venerable Ananda was King Sukkodana who was King Suddhodana's younger brother. The mother name of Venerable Ananda was unknown. In the aspect of relatives, Venerable Ananda was reckoned as the Buddha's younger brother. Venerable Ananda Thera loved education and was excellent at Dhamma's sources. His remembrance of the Buddha's teaching made Buddhism be stable up to the present time.

Venerable Ananda had a role and duty to closely serve the Buddha in the position of the Buddha's attendant or the very secretary. His attendance was hardly and prudentially. He woke up earlier and went to bed after the Buddha, took only what was given by the Buddha, worked hard, and glorified the Buddha's virtues. Therefore, Venerable Ananda Thera was a paradigm to the secretary from the past to the present time.

Keywords : Secretary.

๑.บทนำ

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติการทำหน้าที่ของผู้อุปัฏฐากไว้ให้พระสงฆ์ปฏิบัติต่อกันเพื่อให้เกิดความเกื้อกูลและเป็นข้อปฏิบัติที่ดั่งงามของพระสงฆ์พระพุทธศาสนาให้มีความสำคัญกับการทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากเพราะนอกจากจะก่อให้เกิดประโยชน์เกื้อกูลเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำเนินชีวิตและเป็นข้อปฏิบัติที่ดั่งงามอันบ่งถึงความเคารพและความกตัญญูตเวทีของผู้ทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากแล้วการทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากยังเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงมั่นของพระพุทธศาสนาอีกด้วยด้วยเหตุที่การทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากมีความจำเป็นและความสำคัญดังกล่าวพระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติการทำหน้าที่ของผู้อุปัฏฐากเพื่อให้พระสงฆ์ปฏิบัติต่อกันและเป็นข้อวัตรที่ภิกษุต้อง

ปฏิบัติถ้าไม่ปฏิบัติต้องอาบัติทุกกฏ^๒ การทำหน้าที่ผู้อุปัฏฐากเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาเพราะนอกจากจะเป็นแบบอย่างที่ดีงามในพระพุทธศาสนาแล้วยังทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองและแพร่หลายสืบทอดมาได้จนถึงปัจจุบันนี้

พระอานนท์เถระเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในพระพุทธศาสนา ทั้งบทบาทที่เป็นสหชาติกับพระพุทธเจ้า บทบาทการเผยแผ่ธรรม บทบาทการเป็นพุทธอุปัฏฐากผู้ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า พระอานนท์เป็นพหูสูตรซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการทำสังคายนาหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้ว และหลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

^๒พระอมราภิกขิต (อมโรเกิด), สัตตปัพพตสิกขาและบุพพสิกขาวรรณา, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙), หน้า ๓๙๓.

ไปแล้ว พระอานนท์ยังมีบทบาทสำคัญในการสืบต่อ เผยแผ่ พระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบันนี้

๒. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระอานนท์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๒.๒ เพื่อศึกษาประวัติชีวิต ปฏิปทาของพระอานนท์เถระ

๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทเลขานุการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ซึ่งใช้วิธีรวบรวมข้อมูลและการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีวิธีการวิจัยดังนี้

๓.๑ ขั้นสำรวจเอกสารเป็นขั้นการสำรวจเอกสารต่างๆ คือคัมภีร์พระไตรปิฎกทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ตำราวารสารและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อวางกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัยคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และตำราอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

๓.๒ ขั้นเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้วิธีการบันทึกข้อมูล ดังนี้ คือย่อความให้ได้ใจความตรงตามความหมายของข้อความเดิม บันทึกโดยถอดข้อความเป็นข้อความของผู้วิจัยเอง คัดลอกข้อความเป็นข้อความที่ผู้วิจัยต้องการอ้างอิงเพื่อสนับสนุนความคิดของผู้วิจัย ข้อความที่เป็นพุทธพจน์ที่ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก

๓.๓ ขั้นตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วก่อนการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยตรวจสอบแหล่งที่มาของข้อมูล เมื่อได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วจึงนำมาจัดเรียงลำดับก่อนและหลังเรียงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๔ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

๓.๕ ขั้นสรุปผล เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสำเร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมาสรุปเพื่อนำไปสู่ขั้นตอนการเขียนรายงานการวิจัยต่อไป

๓.๖ ขั้นเขียนรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้เขียนรายงานการวิจัยตามกรอบที่กำหนดไว้ในคู่มือการทำวิทยานิพนธ์และสารนิพนธ์ของบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. ผลการวิจัย

บทบาทเลขานุการคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า คำว่า “เลขานุการ”^๓ มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลาย แต่โดยรวมแล้วจะมีความหมายสอดคล้องกัน เช่น เลขานุการ หมายถึง ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับหนังสือหรืออื่นๆ ตามที่ผู้บังคับบัญชาสั่งเลขานุการจึงเป็นบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจจากผู้บริหารและทำงานใกล้ชิดกับผู้บริหารมากกว่าคนอื่นจึงต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถมีปฏิภาณไหวพริบการตัดสินใจดีและที่สำคัญคือเลขานุการต้องเป็นผู้ที่เก็บความลับได้ดีเลขานุการทางคณะสงฆ์เป็นตำแหน่งพิเศษตำแหน่งหนึ่งซึ่งบัญญัติไว้เพื่อช่วยเหลือในการปฏิบัติงานของเจ้าคณะผู้ปกครองสงฆ์โดยกำหนดให้มีหน้าที่พร้อมกับการแต่งตั้งแต่ไม่มีอำนาจดังเช่นเจ้าคณะหน้าที่เลขานุการคณะสงฆ์^๔ นั้นบัญญัติไว้โดยสรุปว่าทำหน้าที่การเลขานุการแต่มิได้แยกราชเลขาธิการแห่งหน้าที่ไว้เหมือนอำนาจหน้าที่ของเจ้าคณะหรือเจ้าอาวาส หน้าที่การเลขานุการในด้านการ

ปกครองด้าน การศาสนศึกษาด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านการสาธารณูปการด้านการสาธารณสงเคราะห์และการนิคมกรรมย่อมเป็นหน้าที่ของเลขานุการ

ประวัติชีวิต ปฏิปทา ของพระ

อานนท์เถระ ผลการศึกษาพบว่า พระอานนท์เถระหรือที่ชาวบ้านนิยมเรียกสั้นๆ ว่า “พระอานนท์”^๕ เป็น พระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า เป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้ามาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ในฐานะเป็นพระญาติที่ใกล้ชิดเมื่อออกบวชท่านก็ได้รับเลือกให้เป็นพุทธอุปัฏฐากอยู่รับใช้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้าเป็นระยะเวลาถึง ๒๕ พรรชาดังนั้นท่านจึงเป็นพระมหาสาวกที่ทราบความเป็นไปของพระพุทธเจ้าได้ดีกว่าพระสาวกองค์อื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรงจำคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไว้ได้ถึง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์จนได้รับการยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่า “คลังแห่งพระธรรม”^๖ พระอานนท์ท่านได้ใช้ชีวิตส่วนใหญ่เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง เริ่มแต่การได้รับมอบหมายจากสงฆ์ให้อยู่ปรนนิบัติรับใช้ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า เป็นเวลา ๒๕ ปี ช่วยแบ่ง

^๓พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพิมพ์ครั้งที่๑,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัทนานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์จำกัด,๒๕๔๒

^๔พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์คงคปญโญ), “วิทยาพระสังฆาธิการเล่ม๑”, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์สหธรรมิกจำกัด,๒๕๕๓

^๕เถร.อ. ๒/๓๙๗/๔๕๖.

^๖ส.อ. ๒/๖๐/๙๘.

เบาพุทธกิจต่าง ๆ เพื่อให้พระพุทธรูปเจ้าทรงมีเวลาในการโปรดพุทธบริษัทได้อย่างเต็มที่ และเมื่อพระพุทธรูปเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว ท่านได้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระสัทธรรม เป็นการสานต่อพระปณิธานของพระพุทธรูปเจ้าอีก ๔๐ ปี เพื่อความมั่นคงแห่งพระศาสนา จนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตของท่าน ซึ่งเป็นไปตามกฎแห่งธรรมดาของชีวิต คือ มีเกิดมีแก่ มีเจ็บ มีตาย ไม่มีผู้ใดก้าวล่วงพ้นไปได้

บทบาทการปฏิบัติหน้าที่งาน

เลขานุการของพระอานนท์เถระจากการศึกษาพบว่า พระอานนท์ขยันในการอุปัฏฐากยิ่งกว่าภิกษุรูปอื่นๆที่เคยอุปัฏฐากพระพุทธรูปเจ้ามาแล้ว ไม่มีใครทำได้เหมือนอย่างท่านเพราะภิกษุเหล่านั้นไม่รู้พระทัยของพระพุทธรูปเจ้าจึงอุปัฏฐากได้ไม่นานแต่พระอานนท์รู้พระทัยของพระพุทธรูปเจ้าจึงอุปัฏฐากได้นานสิ่งนี้แสดงถึงคุณสมบัติของพระอานนท์คือมีความขยันหมั่นเพียรและทำงานรู้ใจผู้บังคับบัญชาซึ่งเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งในการทำงานในตำแหน่งเลขานุการ คุณสมบัติเฉพาะตัวที่โดดเด่นของพระอานนท์ได้แก่มีรูปงามบุคลิกดีใส่ใจต่อการศึกษาศึกษาเป็นพหุस्तช่วงคิดช่วงสังเกตช่วงถามประหยัดเอื้อเพื่อแผ้วแผ้วมีจิตเมตตาอนุเคราะห์ภิกษุผู้อาพาธและเหล่าอุบาสกอุบาสิกาผู้เจ็บไข้

ได้ช่วยด้านคุณธรรมที่พระอานนท์ถือเป็นวัตรปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในการทำงานได้แก่มีความจงรักภักดีกตัญญูกตเวทิตะมีความอ่อนน้อมถ่อมตนเป็นนิมิตใจกว้างยอมรับคำติชมในการทำงานมีความขยันอดทนมีความละเอียดรอบคอบรับผิดชอบสูงยึดหลักความถูกต้องเว้นอคติ๔คุณสมบัติคุณธรรมและวัตรปฏิบัติที่ดีงามของพระอานนท์ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นควรที่พระเลขาการของคณะสงฆ์ปัจจุบันจะได้นำไปใช้เป็นแนวทางในการทำงานเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์ไทยและต้องคำนึงอยู่เสมอว่าการจะเป็นพระเลขานุการที่ดีและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานด้านเลขานุการจะต้องมีทั้งศาสตร์และศิลป์ควบคู่กันไปเสมอ

๕. สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา “การศึกษามหัทธบทของพระอานนท์ในฐานะเลขานุการของพระพุทธรูปเจ้า” ทำให้ทราบว่าพระอานนท์นั้นท่านเป็นผู้มีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะเป็นพระอุปัฏฐาก (เลขานุการ) ผู้คอยดูแลพระพุทธรูปเจ้า เป็นผู้ทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์แบบไม่ขาดตกบกพร่องควรเอาเป็นแบบอย่างเป็นอย่างยิ่ง ในฐานะเป็นพุทธสาวก พระอานนท์เป็นผู้มีบทบาทในการทำให้หลักธรรมคำสอนของพระพุทธรูปเจ้า

ดำรงมั่นและแพร่หลายมาจนถึงปัจจุบันนี้ เพราะ
การที่พระอานนท์เป็นผู้มีสติปัญญาดี มีความ
ทรงจำที่ดีในการจำพุทธพจน์ ทำให้การร้อย

กรองพระธรรมวินัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อย
และสมบูรณ์ ชีวิตและปฏิบัติของพระอานนท์
นั้นควรที่อนุชนรุ่นหลังจะถือเป็นแบบอย่าง

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระอมราภิกขิต (อมโรเกิด).สัตตบัพพุพพสิกขาและบุพพสิกขาวรรณา.พิมพ์ครั้งที่๓.

กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๙.

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.พิมพ์ครั้งที่๑.กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บริษัทนานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่นส์จำกัด,๒๕๔๒.

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์คงคปญโญ).วิทยาพระสังฆาธิการเล่ม๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์สธรรมิกจำกัด,๒๕๕๓.

